

Zahir al-Din Nishâpûrî (trc. K. A. Luther, ed. C. E. Bosworth), London 2001, s. 1-27, ayrıca bk. editörün girişi, s. VIII-X; K. A. Luther, "The Saljûqnâmah and the Jâmi' al-Tawârîkh", *Mecmû'at-i Hîttâ-behâ-yi Tahkîkî der-Bâre-i Reşîdüddîn Fazlul-lâh-ı Hemedânî* (nşr. Seyyid Hüseyin Nasr v.dğr.), Tahrân 1350 hş./1971, s. 26-35; J. S. Meisami, *Persian Historiography to the End of the Twelfth Century*, Edinburgh 1999, s. 229-233, 255-256; Elton L. Daniel, "The Rise and Development of Persian Historiography", *A History of Persian Literature X: Persian Historiography* (ed. Ehsan Yarshater – Charles Melville), London-New York 2012, s. 101-154; Cl. Cahen, "Selçuklu Devri Tarih Yazıcılığı" (trc. Nejat Kaymaz), *TAD*, VII/12-13 (1969), s. 193-221; Mirza İsmâil Han Afşâr, "Selçuknâme-yi Zahirî-yi Nişâbüri ve Râhatü's-şudûr-i Râvendî", *Mecelle-yi Mihr*, II/1 (1313-14 hş./1934-35), s. 25-30; II/2 (1313-14 hş./1934-35), s. 157-161; II/3 (1313-14 hş./1934-35), s. 241-245.

OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

ZAHİRİYE

(ظهيرية)

Yazma kitaplarda genellikle temellük kaydının tezhîpli olarak yer aldığı, esas metnin başladığı yaprağın arka yüzü (bk. TEZHİP).

ZÂİDE b. KUDÂME

(زائدة بن قدامة)

Ebü's-Salt Zâide b. Kudâme es-Sekafî (ö. 161/777)

Küfeli muhaddis, tâbîi.

Babası Kudâme'nin Küfeli muhaddislerden olduğu bilinmektedir. Zâide'nin kendilerinden hadis öğrendiği hocaları arasında Humeyd et-Tavîl, Hişâm b. Urve, Âsım b. Behdele, Simâk b. Harb, Ebû İshak es-Sebîi, A'meş, Atâ b. Sâib, Süleyman b. Tarhân ve Süddî gibi muhaddisler bulunmakta, kendisinden hadis rivayet edenler arasında da Abdullah b. Mübârek, Süfyân b. Uyeyne, Süfyân es-Sevrî, Abdurrahman b. Mehdi, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn, Ebû Dâvud et-Tayâlisî başta olmak üzere pek çok muhaddis yer almaktadır.

Zâide'nin talebesi Osman b. Zâide er-Râzî'nin kaydettiğine göre kendisi hadis tahsili için Kûfe'ye geldiğinde Süfyân es-Sevrî'ye kimlerden hadis öğrenebileceğini sormuş, o da Zâide b. Kudâme ile Süfyân b. Uyeyne'yi tavsiye etmiştir. Diğer bir talebesi Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme el-Küfî hocasının en doğru ve en iyi insanlardan biri olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel hadiste dört kişinin titiz davran-

diğini belirterek Süfyân, Şu'be b. Haccâc, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb ve Zâide b. Kudâme'nin adlarını saymış, bir başka sefer de, "Bir hadisi Zâide b. Kudâme ile Züheyr b. Harb'den duymuşsan Ebû İshak es-Sebîi'nin rivayetleri hariç onu başkalarından duymana gerek yoktur" demiştir. Ebû Zür'a er-Râzî, Zâide'yi sadûk ve ilim ehli, Ebû Hâtîm er-Râzî ise sika ve sünnete çok bağlı bir muhaddis diye niteleyerek onu Ebû Avâne el-Vâsîti'den daha çok beğendiklerini ve hadis hâfızları Şerîk b. Abdullah ile Ebû Bekir b. Ayyâş'tan daha güçlü bir hadis hâfızı olduğunu söylemiş, Nesâî ve Ebû'l-Hasan el-İclî de Zâide'nin sika kabul edildiğini zikredenler arasında yer almıştır. Zâide kendisinden hadis öğrenmeye gelenleri titizlikle seçer, bütün varlığı ile sünnete bağlı olmayanlara hadis rivayet etmezdi (Hatîb el-Bağdâdî, I, 332-333). Züheyr b. Muâviye, Zâide'nin yanına geldiğinde Zâide onun hadis rivayet ettiği birini eleştirerek, "O adam sünnete bağlı mı?" diye sormuş, Züheyr onun herhangi bir bid'atını görmediğini söyleyince, "O sünnete titizlikle bağlı mı?" diye tekrar sormuş, bu defa Züheyr'in sorduğu, "İnsan ne zaman bid'atçı olur?" sorusuna, "Ebû Bekir ile Ömer'e hakaret ettiği zaman" cevabını vermiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, VII, 377). Muâviye b. Amr el-Ezdi'nin naklettiğine göre Zâide b. Kudâme, Abbâsîler'in önde gelen kumandanlarından Hasan b. Kahtabe'nin ordusunda Bizans topraklarında yapılan bir savaşta çoğunlukla kabul edilen görüşe göre 161 yılı başlarında (777 yılı sonlarında) vefat etmiştir (İbn Sa'd, VIII, 499). Bu tarih 160 (776) ve 162 (778) olarak da zikredilmiştir. Hayatının önemli bir kısmı hadis tarihinin tedvin dönemine rastlayan Zâide ilk musanniflerden biri olarak rivayet ettiği hadisleri tasnif etmiş, *et-Tefsîr*, *Kitâbü'l-Ğırâ'at*, *es-Sünen*, *ez-Zühd* ve *el-Menâkıb* adlı eserlerinin bulunduğu nakledilmiştir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer hadis kitaplarında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 378; VIII, 499; Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, III, 432; VII, 179; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 613; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (nşr. İbrâhîm Ramazan), Beyrut 1417/1997, s. 282; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-ahlakü'r-râvî ve âdâbî's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, I, 332-333; Bâci, *et-Ta'dîl ve't-tecrîh li-men harrece lehü'l-Buhârî fi'l-Câmi'i's-şâhih* (nşr. Ebû Lübâbe Hüseyin), Riyad 1406/1986, II, 600; Mizzi, *Tezhîbü'l-Kemâl*, IX, 273-277; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, VII, 375-378; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 215-216; İbn Hacer, *Tezhîbü't-Tehzîb*, I, 231; III, 306-307.

HAYATİ YILMAZ

ZÂİFİ

(ضعيفي)

(ö. 964/1557)

Divan şairi, müderris.

Adı Mehmed'dir; babasının adı Evrenos, dedesinin adı Nüreddin'dir. Lakabı Talışman Hoca olup Zaîfî-i Rûmî diye şöhet bulmuştur. Üsküp yakınlarındaki Karatova'da doğdu. 950'de (1543) yazdığı *Kitâb-ı Niğâristân*'dan doğum yılının 900 (1494-95) olduğu anlaşılmaktadır: "Ko gaflet uykusun ey yaşı elli / Senin hâlin olur beş günde belli // Bize hoşluk demi eyyâm-ı işret / Dokuz yüz elli yıldıydı hicret." Ünlü akıncı ailesi Evrenosoğulları'na mensup olduğuna dair izler vardır. Otobiyografik eseri *Sergüzeşe*'e göre çok küçük yaşta iken babasından eğitim aldı. Ardından tahsiline Kadı Bedreddin'in yanına devam etti. Edirne ve Bursa'dan sonra İstanbul'da Sahn-ı Semân medresesinde öğrenim gördü. Dönemin tanınmış âlimlerinden Zenbilli Ali Efendi'den mülâzım oldu. Bir süre Defterdar Abdüsselâm Çelebi'nin oğlu Ahmed Çelebi'ye ders verdi (*Külliyât-ı Zaîfî*, vr. 133^a), ayrıca müstensihlik yaptı. Hocasının ölümünün ardından Halvetiyye'nin Sünbüliyye koluna intisap ederek tasavvuf yoluna girdi. Müderrisliğe Yenice-i Vardar'daki Mûsâ Bey Medresesi'nde başladı. İki yıl sonra İstanbul'da döndü. Hâmisi Mehmed Paşa'nın davetiyle Kanûnî Sultan Süleyman'ın Bağdat seferine katılarak Sivas, Diyarbekir ve Tebriz'e gitti. Dönüşte Diyarbekir Ziyâiyye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Mehmed Paşa, Anadolu beylerbeyi olunca onunla birlikte Kütahya'ya gitti. Ardından Kanûnî'nin Korfu seferine iştirak etti. Plevne Mihaloğlu Medresesi'nde müderrislik yaparken bir kısım eserlerini yazdı. Yine Mehmed Paşa'nın vezirliğinde Yenice-i Vardar'daki Ahmed Bey Medresesi'ne geçti. Ertesi yıl İstanbul'a dönerek kazaskere mülâzım oldu. Ardından Edirne Hacıhasanzâde Medresesi'ne tayin edildi. İki yıl sonra İstanbul Dâvud Paşa Medresesi'ne nakledildi. Ardından görevlendirildiği İznik Orhan Gazi Medresesi'nden emekliye ayrıldı. Ömrünün çoğunu mansıp beklemekle geçiren Zaîfî 29 Safer 964'te (1 Ocak 1557) son eserini tamamlamasının ardından 9 Rebiülevvel 964 (10 Ocak 1557) tarihinde vefat etmiştir (Koçin, *Za'ifi: Gülşen-i Mülûk*, s. 43). Kaynaklarda bir erkek kardeşiyle Abdullah Mehmed adında bir oğlundan söz edilir (Akalin, s. 45, 904). Cüs-